

ГЛОСАРІЙ

---

1. **Агресія** (лат. *aggredi* – «нападати») – індивідуальна чи групова форма деструктивних дій чи поведінки особистості, яка спрямована на використання сили, нанесення фізичної або психо-логічної шкоди людям і суперечить нормам існування у соціумі.
2. **Адаптація** (лат. *adaptatio* – «приспособувати») у психології особистості – пристосування індивіда до умов соціального середовища та існування в ньому.
3. **Активність особистості** – здатність особистості ініціювати зміни у процесі відносин із навколишнім світом.
4. **Асоціалізація** (гр. *a* – префікс, що означає заперечення, і *so-cialis* – «суспільний») – засвоєння особистістю норм, цінностей, негативних ролей, стереотипів поведінки, які спричиняють деформацію суспільних відносин, дисгармонію у взаємодії людини і суспільства.
5. **Атитуд** (англ. *attitude* – «ставлення», «установка») – внутрішній стан готовності людини до дії, що передуює поведінці.
6. **Атракція** (лат. *attractio* – «протягування») – виникнення при сприйманні індивіда індивідом взаємної привабливості, розуміння і прийняття один одного у взаємодії, коли не тільки узгоджуються дії, а й встановлюються позитивні взаємини.
7. **Аутоагресія** (гр. *autos* – «сам» і лат. *aggredi* – «нападати») – агресивні дії, спрямовані проти власної індивідуальності, проти самого себе.
8. **Афект** (лат. *affectus* – «настрій», «хвилювання», «пристрасть») **неадекватності** (лат. *adaequatus* – «прирівняний») – негативний стан, породжений невдачами в діяльності, зіткненням завищеної самооцінки особистості з її реальними можливостями.
9. **Бесіда** – це метод одержання інформації на основі одержання вербальної комунікації. Цілеспрямована розмова з членом (членами) групи з метою з'ясувати певні уявлення, думки.
10. **Взаємодія** – взаємозалежний обмін діями, організація людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності.
11. **Відчуття** – відображення окремих властивостей предметів, явищ, які безпосередньо впливають у певний момент на органи чуття.
12. **Воля** – здатність людини, що проявляється у само-детермінації, саморегуляції нею своєї діяльності і різних психічних процесів.
13. **Гендер** (англ. *gender* – «рід») – сукупність властивостей (соціально-біологічних характеристик), за допомогою яких люди визначають статеву належність індивіда, дають визначення понять «чоловік» і «жінка».
14. **Групова динаміка** (гр. *dynamicos* – «сильний») – сукупність процесів, що відбуваються в малій групі і характеризують її з точки зору руху, розвитку та функціонування.
15. **Групова дискусія** (лат. *discussio* – «розгляд», «дослідження») – метод групового обговорення проблеми, який дає змогу виявити спектр думок і суджень членів групи, запропонувати можливі шляхи розв'язання завдання, знайти групове розв'язання проблеми.
16. **Групова сумісність** – соціально-психологічний показник згуртованості групи, що виражає можливість безконфліктного спілкування і погодження дій індивідів в умовах спільної діяльності.
17. **Делінквент** (лат. *delinquens* – «правопорушник») – суб'єкт, чия негативна поведінка у крайніх своїх проявах становить карний вчинок.
18. **Депресія** (лат. *depressio* – «пригнічення») – афективний стан, який характеризується негативізмом, пригніченим емоційним фоном, зміною мотиваційно-когнітивної сфери, загальною пасивністю поведінки.
19. **Десоціалізація** (лат. *de* – префікс, що означає «віддалення», «скасування», і *socialis* – «суспільний») – зворотний щодо соціалізації процес, який характеризується відчуженням особистості від основної маси людей, входженням її в асоціальні чи антисоціальні неформальні групи.
20. **Деформації** (лат. *deformo* – «перекручую», «спотворюю») **спілкування** – відхилення від норм взаємодії, які прийняті в суспільстві і відповідають світовим стандартам.
21. **Діяльність** – специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, в тому числі й самої себе, умов і засобів свого існування; цілеспрямований взаємовплив учасників взаємодії.
22. **Егоцентризм** (лат. *ego* – «я» і *centrum* – «осередя») – зосередженість індивіда тільки на власних інтересах і переживаннях, що спричинює його нездатність зрозуміти іншу людину як суб'єкта взаємодії та самодостатню особистість.
23. **Експеримент** – це організована дослідником взаємодія між досліджуваним чи групою досліджуваних та експериментальною ситуацією з метою встановлення закономірностей цієї взаємодії та змінних, від яких вона залежить.
24. **Емоційно-психічні стани** – потяги, емоції, почуття, прагнення, бажання, переживання особистості, пов'язані з пізнанням і самопізнанням; воля, яка виникає завдяки потягам та емоціям і зумовлює дії та вчинки людини.

25. **Емпатія** (гр. *empathia* – «співпереживання», «співчуття») – осягнення емоційних станів іншої людини; психічний процес, який дає змогу зрозуміти переживання іншої особистості (механізм пізнання); дія індивіда, що допомагає йому по-особливому вибудувати спілкування (особливий вид уваги до іншої людини); здібність, властивість, здатність проникати у психічний стан іншої людини (характеристика людини, тобто емпатійність).

26. **Ефект** (лат. *effectus* – «виконання», «дія») **ореолу** (лат. *aureolus* – «золотий») – тенденція перебільшувати тим, хто сприймає, однорідність особистості співрозмовника, переносити сприятливе (несприятливе) враження про одну якість індивіда на всі інші.

27. **Життєва мета** – форма самопрогнозування, ідеального уявлення бажаного майбутнього.

28. **Життєва перспектива** – спосіб усвідомленого, відносно структурованого засвоєння особистістю свого майбутнього.

29. **Зараження** – психологічний вплив на особистість у процесі спілкування і взаємодії, який передає певні настрої, спонуки не через свідомість та інтелект, а через емоційну сферу. Згуртованість – міра потягу членів групи один до одного і до групи в цілому.

30. **Здібності** – індивідуально-психологічні особливості, які є умовою успішної діяльності особистості.

31. **Ідеал** (фр. *idéal*) – узагальнене уявлення про максимально можливий рівень розвитку особистості, реалізації її потенціалу.

32. **Ідентичність** (лат. *identicus* – «тотожний») – збереження і підтримання особистістю власної цілісності, тотожності, неперервності історії свого життя.

33. **Індивідуальність** (лат. *individuitas* – «неподільність») – сукупність своєрідних психічних особливостей і певних властивостей людини, які характеризують її неповторність і виявляються у рисах характеру, специфіці інтересів, якостей, що відрізняють одну людину від іншої.

34. **Інтелект** – це сукупність загальних розумових здібностей, які забезпечують успіх у розв'язанні різноманітних задач.

35. **Інтерес** – форма вияву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності та сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш повному відображенню дійсності.

36. **Інтеріоризація** (лат. *interior* – «внутрішній») – процес формування внутрішньої структури людської психіки за допомогою засвоєння соціальних норм, цінностей, ідеалів, процес переведення елементів зовнішнього середовища у внутрішнє «Я».

37. **Інфантилізм** (лат. *infantis* – «дитячий») – збереження у психіці й поведінці підлітка особливостей, притаманних дитячому віку.

38. **Каузальна атрибуція** (*causalis*, від *causa* – «причина»); *attributio* – «приписування») – приписування іншому непритаманних йому рис.

39. **Когнітивна** (лат. *cognitio* – «знання», «пізнання») **сфера особистості** – пізнання і перетворення людиною навколишнього світу.

40. **Колегіальна супервізія** – різновид групової супервізії; така група колег не є ієрархічною, її учасники не мають ні мети, ні відповідної кваліфікації для оцінки чиїхось навичок консультування; використовується у тих випадках, коли в супервізованого немає можливості одержувати кваліфіковану індивідуальну супервізію, але є можливість одержувати її в групі приблизно рівних за досвідом і можливостями колег.

41. **Компетентна** (лат. *competens* – «належний», «відповідний») **людина** – індивід, який має досконалі знання у певній професійній сфері.

42. **Комунікативний потенціал особистості** – притаманні особистості об'єктивні й суб'єктивні комунікативні можливості, які реалізуються як свідомо, так і стихійно, та є внутрішнім резервом індивіда.

43. **Комунікативні бар'єри** (фр. *barriere* – «перешкода») – психологічні перешкоди, що виникають на шляху отримання інформації.

44. **Контекст супервізії** – це заклад, користувачі послуг, команда чи колектив закладу.

45. **Контртрансференція** – відповідь супервізора молодому фахівцю в тій самій манері, в якій молодий фахівець відповідає клієнтам соціальної служби.

46. **Конфлікт** (лат. *conflictus* – «зіткнення») – зіткнення значущих, конкуруючих, несумісних чи протилежних поглядів, потреб, інтересів і дій індивідів та їх груп.

47. **Конформізм** (від лат. *conformis* – «подібний», «схожий») – це свідоме або несвідоме підпорядкування особистості впливу групи, до якої вона входить. Це піддатливість особистості реальному або уявленому тиску групи, який проявляється у зміні поведінки та установок з відповідної позиції більшості.

48. **Концептуалізація клієнта** – уміння побачити широкий контекст того, що відбувається під час роботи з клієнтом, розпізнати теми, що повторюються від сесії до сесії.

49. **Культура особистості** – сукупність соціальних норм і цінностей, якими індивід керується в процесі практичної діяльності, реалізуючи свої потреби й інтереси у взаємодії із соціальним оточенням.

50. **Лідер** (англ. *leader* – «провідник», «ведучий», «керівник») – наділений найбільшим ціннісним потенціалом індивід, який має провідний вплив у групі.

51. **Мислення** – це активне, цілеспрямоване, опосередковане та узагальнене відтворення дійсності у свідомості людини (розумові операції: порівняння, абстрагування, узагальнення, поняття, аналіз, синтез).

52. **Міжособистісний вплив** – процес і **результат** зміни **одним** індивідом поведінки, установок, намірів, уявлень, оцінок іншого індивіда.
53. **Мова** – система знаків, наділених певним значенням.
54. **Модель супервізії** – це системний образ дій (метод), за допомогою якого проводиться супервізія.
55. **Мотив** (лат. *movere* – «штовхати», «приводити у рух») – спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб; сукупність зовнішніх чи внутрішніх умов, які зумовлюють активність суб'єкта і визначають її спрямованість.
56. **Навіювання**, або **сугестія** (лат. *suggestio* – «навіювання») – процес впливу на психічну сферу людини, пов'язаний з істотним зниженням її критичності до інформації, що надходить, відсутністю прагнення перевірити її достовірність, необмеженою довірою до її джерел.
57. **Наслідкування** – процес орієнтації на певний приклад, взірць, повторення і відтворення однією людиною дій, вчинків, жестів, манер, інтонацій іншої людини, копіювання рис її характеру та стилю життя.
58. **Невербальна** (лат. *verbalis*, від *verbum* – «слово») **поведінка** – найрізноманітніші рухи (жести, експресія обличчя, пози, інтонаційно-ритмічні особливості голосу, дотик), які виражають психічні стани людини, її ставлення до партнера, до ситуації спілкування загалом.
59. **Невербальне спілкування** – вид спілкування, для якого характерне використання невербальної поведінки і невербальних комунікацій як головного засобу передавання інформації, організації взаємодії, формування образу, думки про партнера, здійснення впливу на іншу людину.
60. **Невербальні комунікації** – система відчужених і незалежних від психологічних і соціально-психологічних властивостей людини, наділених чіткими значеннями символів, знаків, жестів, що використовуються для передавання повідомлення.
61. **Образ Я** – це відносно стійка, не завжди усвідомлювана, неповторна система уявлень індивіда про самого себе, на базі якої він будує свою взаємодію з іншими.
62. **Опитування** – метод збирання інформації, який ґрунтується на безпосередній (бесіда, інтерв'ю) чи опосередкованій (анкетування) соціально-психологічній взаємодії дослідника й опитуваного (респондента). Передбачає одержання відповідей на поставлене запитання.
63. **Особистісне усвідомлення** – здатність супервізованого бачити себе або свої афекти як частину процесу надання соціальних послуг.
64. **Особистість** – суб'єкт власної життєдіяльності, суспільна істота, наділена свідомістю і представлена психологічними характеристиками, які є стійкими, соціально зумовленими, виявляються у суспільних зв'язках, відносинах з навколишнім світом, іншими людьми, визначають поведінку людини.
65. **Портфоліо** – це зібрані фахівцем-початківцем відомості, які необхідні для оцінки та подальшого професійного зростання в роботі з клієнтами соціальної служби.
66. **Професійна поведінка** – моніторинг юридичних і етичних аспектів роботи супервізованого з клієнтом.
67. **Психологічна сумісність** – це здатність членів групи до сумісної діяльності, що базується на їх оптимальному сполученні (сукупний суб'єкт).
68. **Психологічний дебрифінг** – це превентивна стратегія, що застосовується для мінімізації вірогідності виникнення симптомів посттравматичного стресу: повторення переживань, нічних жахів, надмірної обачності та неспокійних пробуджень, уникнення та реакцій фобії, психогенної амнезії тощо.
69. **Рефлексія** (лат. *reflexio* – «обертання назад», «самопізнання») – усвідомлення індивідом того, як його сприймають і оцінюють інші індивіди або спільності; вид пізнання, у процесі якого суб'єкт стає об'єктом свого спостереження; аналіз власного психічного стану.
70. **Рівень домагань** – це бажаний рівень самооцінки особистості (рівень образу «Я»), що має прояв у ступені важкості мети, яку індивід ставить перед собою. Самоповага = успіх/домагання.
71. **Робочий стиль супервізії** – це важливе поняття, яке можна розуміти як особистий спосіб роботи, спілкування, навчання чи викладання в контексті супервізії.
72. **Роль** (фр. *role* – «список») – певна соціальна, психологічна характеристика особистості, спосіб поведінки людини залежно від її статусу і позиції у групі, суспільстві, системі міжособистісних, суспільних відносин.
73. **Самооцінка** – оцінка особистості самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей.
74. **Самосвідомість** – здатність людини безпосередньо відтворювати себе, сприймати себе збоку, рефлексувати з приводу своїх можливостей.
75. **Світогляд** – система поглядів на об'єктивний світ і місце людини в ньому, на ставлення людини до себе та навколишньої дійсності.
76. **Соціалізація** (лат. *socialis* – «суспільний») – процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві. Соціально-психологічний статус (від лат. *status* – «положення», «стан») – це положення суб'єкта в малій групі, структурі її відносин, яке визначає його права, обов'язки і привілеї. Складаючи конкретне уявлення про людину, визначається її статус.
77. **Соціальна роль** – це певний спосіб поведінки людей відповідно до їх статусу, позиції в суспільстві та системи міжособистісних взаємин.

78. **Спілкування** – це вид діяльності, спрямований на обмін, багатоплановий процес встановлення розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами спілкування один одного.

79. **Спостереження** – це метод цілеспрямованої відповідно до раніше розробленого плану фіксації явищ з метою їх подальшого аналізу та використання для потреб практичної діяльності.

80. **Сприйняття** – складний психологічний процес, цілісне відтворення предметів і явищ об'єктивного світу за умови безпосереднього впливу в певний момент на органи чуття (властивості: цілісність, константність, вибірковість, аперцепція).

81. **Стереотип** – це «стандартизований», спрощений образ якогось явища дійсності. Як правило, стереотипи засвоюються під впливом соціального оточення, це продукт впливів соціального середовища на людей.

82. **Стиль спілкування** – система принципів, норм, методів, прийомів діяльності та поведінки індивіда.

83. **Стрес** (англ. *stress* – «напруга») – емоційний стан людини, що виникає під дією екстремальних впливів; особливий психічний стан людини на стадії пристосування до нових умов існування, спричинений надмірною психофізіологічною мобілізацією організму.

84. **Супервізія** – основний засіб, за допомогою якого визначений установою супервізор полегшує роботу персоналу, індивідуально й колективно, та забезпечує стандарти роботи. Поняття супервізії визначається через моделі аналізу і компетентного розв'язання ситуацій, що виникають у взаємодії з клієнтами.

85. **Супервізія** – це орієнтована на людину діяльність, яка вважає однаково важливими як супервізорські стосунки, почуття та розвиток персоналу, так і реалізацію завдань, регулювання та контрольну функцію.

86. **Супервізори та супервізовані** – це дорослі люди, котрі краще вчаться, коли навчання є самокерованим, застосовують до супервізії проактивний підхід.

87. **Тест** – це спеціально розроблені завдання і проблемні ситуації, використання яких у результаті кількісної та якісної оцінки може стати показником розвитку певних психічних явищ.

88. **Трансференція** – перенесення недосвідченим соціальним працівником своїх почуттів та проблем з консультативних відносин у супервізорські.

89. **Увага** – властивість психіки людини, яка виражає спрямованість і зосередженість її на визначених об'єктах, при одночасному відволіканні від інших об'єктів протягом визначеного періоду часу (види: довільна, мимовільна, пасивна; властивості: якість, стійкість, переключення, розподіл).

90. **Установка** – це неусвідомлений особистістю психологічний стан схильності до певної діяльності в певній ситуації, за допомогою якої може буде задоволена та чи інша потреба.

91. **Фасцинація** (англ. *fascination* – «зачарування») – спеціально організований вербальний вплив при передаванні інформації, спрямований на підвищення якості сприймання інформації шляхом впливу на емоційний стан і поведінку реципієнта.

92. **Фокусування** – це взаємодія супервізора і супервізованого, спрямована на формування запиту супервізії відповідно до її цілей та завдань.

93. **Фрустрація** – стан розладу, що виникає, коли людина на шляху досягнення мети стикається з бар'єрами, які є реально нездоланими або сприймаються такими.

94. **Характер** (гр. *character* – «риси», «особливість») – сукупність стійких індивідуальних властивостей особистості, що виявляються в типових способах діяльності та спілкування, типових обставинах і визначаються ставленням особистості до цих обставин.

95. **Ціннісні орієнтації** – спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію життєвих цінностей, схильність надавати перевагу одним цінностям і заперечувати інші; спосіб диференціації особистісних об'єктів і явищ за їх особистісною значущістю.

96. **Я-концепція** (лат. *conceptio* – «сприйняття») – цілісний, хоч і не позбавлений внутрішніх суперечностей образ власного «Я», формування якого відбувається поетапно аж до самосвідомості.

97. **Я-образ** – остаточне уявлення про себе, результат роботи над пізнанням себе, осмислення своєї ролі на кожному життєвому етапі; особистість у єдності всіх аспектів її буття, відтворених у самосвідомості.